Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

Ivan Albrecht:

V rezervi.

V rezervi — to je včasih življenje, da bi se človeku možgani zasukali od napetosti. To je življenje kakor prvi ljubavni poljub — in zopet življenje kakor bodljaji žarečih igel — in življenje otopelosti in življenje žarkega, gorkega uživanja, ko nudi vsak najmanjši delec hipa izpremembo in novost! To so trenotki, ko se oddalji smrt in potihne v človeku žival, da dá prostora duši, tisti tajni sestavini človeškega bitja, ki ima toliko imen, a vendar nikdar ne odkrije popolnoma svojega obraza . . .

Bilo je v bližini Bovca. Druga stotnija nekega planinskega polka je prišla iz prednjih bojnih postojank v neko vas na kratek odmor. Utrujeni in razcefrani, umazani in zmršeni so prikorakali vojaki v polzapuščeno selo.

Trije dnevi so bili namenjeni počitku. Trije dnevi — kakor trije izbrani darovi božji, naklonjeni ubogi pari človeški pred smrtjo. Ljudje so se razšli na odkazana mesta, so odložili orožje in so se lotili svojih zasebnih opravkov. Par krepkih kretenj — in vojna je počivala zaprta v nahrbtniku in v puškini cevi.

Krasno majsko jutro je zbujalo dan. Zagorelo je solnce, trava je blestela v rosi in cvetke so pozdravljale pomlad — vse v taki lepoti, kakor da je svet čist in brez greha. Le podrte, požgane in razstreljene hiše so razkazovale pomladi rebra svoje bede. V veličastnem miru je strmel Rombon po belem svetu. —

Tedaj so se zganili možje, priletni, bradati možje zagorelih obrazov in razoranih lic. Odrevenele roke, ki so se v teku časa privadile na mlastanje po krvi in po drhtečem mesu človeških teles, so segle po svinčnikih in so se lotile pisanja.

— Draga žena! Predno ti nadalje pišem, ti dam vedeti, da te prav lepo pozdravim. Preljuba moja žena — ti sporočam, da sem še živ in zdrav. In ti dam vedeti, da danes nisem v nevarnosti. —

Potil se je mož, ko je pisal — in bolelo ga je, ker ni mogel spraviti ljubezni svojega srca v besede. A poleg njega je sedel drugi pri enakem opravilu.

— Ljuba Mica! Ti dam na znanje, da sem prejel žalostno novico, da ste pokopali mojo ženo. Preljuba moja sestra! Te prosim, skrbi za Tončka in za Anžka. Ti dam vedeti, da sem tako žalosten, da nič ne vem, kako bo z menoj.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

Dolgo je bilo pismo, vendar ni bilo solz v očeh. Le beločnica je bila vsa polna rdečih niti in peg, a obraz top in siv kakor kamen. Dolga vrsta mož, dolga vrsta bolesti in nežnih občutij — ljubezni, ki je tako iskrena, da je ni mogoče preliti v besede. To je bilo življenje bridke sladkosti, življenje onemoglih src in dobrote.

Kraj njega se je košatilo trpljenje trenotka, brezimno trpljenje tistih neštetih mučenikov, ki so zaman čakali — smrti. To so bile postave kakor posušeni, pa zopet napol gnili skeleti — v njih vrstah spet drugi, zabuhli in nabrekli kakor debelo nagačene živali. Oči rdeče, oči brez ognja, oči kakor izsušene saje — trupla, oprta ob puške in ob palice — ukrivljene in zverižene postave, zamolkli, mestoma komaj hropeči in grgljajoči glasovi — tako so se pomikali bolniki v dolgih vrstah semtertja. Šli so peš — kakor splašeni duhovi; na vozeh, na avtomobilih, mrki in brezbrižni — ali pa s komaj še jasno mislijo na dom; na nosilnicah so jih nosili, ta umirajoči zasmeh človeških bitij!

„Daj, ubij me," je prosil mladič, še pol otrok. Ni ga bilo človeka, ki bi mu bil odvrnil besedo v tolažbo. Tudi on sam je strmel motno predse in menda sploh ni vedel, da govori. — Ali bolečina je bila zapisana na obrazu kakor velika, gnusna krinka.

„Bog se usmili," je stokal nekdo. Bil je star in že znatno siv. Drugi so stokali, kašljali, bljuvali, hrecali in kričali. Mestoma je zasršela granata po zraku, šrapnel se je razpočil v višini — in telesa so se prihulila, a misli so prosile smrti. Enemu in drugemu se je izpolnila želja. Zgrudil se je na tla in je v lastni krvi opral svojo bolečino . . .

Vendar — mladost, ta je živela po svoje in ni mislila na včeraj in ne na jutrišnji dan. To so bili ljudje trenotka, deca uživanja in naslade. Bili so med njimi taki, ki še niso nikdar poznali doma in ne misli nanj. Deca velikih mest, izgubljenci in prisiljenci, ki jim je bila vojna dobrodošla pajdašica za svobodno divjanje strasti. Iskali so vina in žganja in žensk. Razkropili so se med peščico prebivalstva, ki ob izbruhu vojne ni hotelo ostaviti svojih domov. Plahi in zbegani so jih sprejemali ljudje in so v beraštvu delili ž njimi najboljše, kar so premogli po svojih domovih. In v obupu in v strahu jim niso branili niti najsvetejšega — svojih žen in deklet. Sredi umiranja se je pasla strast in zabloda, smeh je zvenel sredi joka in zmeda je kraljevala vsepovsod. Ženske niso iskale zavetja pri postaranih dedih in ne v mislih na može in na ženine, ki trpe in umirajo bogvekje. Divjanje je podžigalo strast, obup jo je netil, bližina smrti in — glad; glad opoldne, glad zvečer in glad vso dolgo noč. Ogenj, ki je gorel v dekliških očeh, je klical nemo:

„Kruha — kruha — kruha!"

Šel je mimo človek, poln blata in krvi in živih drobtin — in je pokazal štruco izpod preluknjanega plašča:

„Hočeš?"

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

Dekle je seglo in je razkrilo brez upora svoja nedrija in vse svoje čare — do poslednje tajnosti telesa. Ko pa je bilo končano, se je zagrizlo v kruh in solze so lile na zaprašeno skorjo. — — —

Pod strmo, skalnato rebrijo je stala ponosna kmetiška hiša, primeroma dobro krita pred sovražnimi izstrelki in torej skoro docela izven nevarnosti. Tam in v obližju so bila nastanjena razna poveljstva, majhna bolnica in častniki. Kraj hiše je šotorila stotnijska elita: kuharji, ordonanci, sluge in enoletni prostovoljci. Med zadnjimi so bili zbrani doktorji prava, profesorji in akademiki vseh strok. Mrki in uporni so ždeli po tesnih šotorih in so kleli sebe in svet. Niso se mogli uživeti v trenotni položaj, zato so bili nerodni in nebogljeni ter venomer polni nadlog. Majhna družba je bila zbrana pri taroku, drugod so se udajali hazardni igri, a tretji so čepeli pri vinu in žganju — kakor da je to najvišja zahteva njihovega življenja. Takozvani boljši ljudje so se bratili ž njimi: pisači in krojači, telefonisti in podobno blago.

„Sploh — vse na svetu je utopija! Še celo življenska zavest je le izraz neznane domišljije," je zaključil vinsko debato enoletnik Strmin, mlad doktor prava — človek zanikavanja in obupa.

Telefonist Linar je ponudil govorečemu cigareto.

„Mislim, da vendar ni vse prav tako," je poskušal z ugovorom.

Profesor Stenkovič je imel baš opravka s šivanjem. V neprijetni legi so se mu razparale hlače — in ker je bil šele komaj dva meseca na bojišču, se mu je zdel ta nedostatek neprijeten in nespodoben.

„Mislim, da zavisi vse od živcev," je segel vmes, ne da bi odmaknil oči od svojega dela.

Geodet Zakrajnik je pogladil svoj enoletniški trak in je skomizgnil z rameni. Bil je najstarejši bojevnik v družbi in je ljubil konjak in rum.

„Tako modrovanje! Resnica je tam, kjer je užitek!"

V tem je prijel steklenico in si je privoščil nekaj požirkov. — Govor je zastal in v šotoru je zavladala tišina. Solnčna svetloba je skušala pronikniti skozi platno in raznovrstni podzemski drobiž je silil na površje. Tedaj se je spomnil telefonist in vsi trije enoletniki, da pravzaprav tako modrovanje res nima pomena. Zato so se lotili z veliko resnobo pijače in cigaret. Dim se je vil v prijetnih oblačkih in je risal vse mogoče podobe po zraku. Domišljija je vzkipevala in jih je izpopolnjevala do bolestne natančnosti. Nenadoma je ugledal eden in drugi v vijoletnih konturah znan obraz — ljuba postava je stopila predenj tako vabljivo in zapeljivo, da je razločno čul njeno govorico in njen smeh. Zagledal se je vanjo in se je brez besed razgovoril ž njo. Vse ji je razkril, kar je počivalo v srcu tihega in najtišjega, skrivnosti bolečin in hrepenenja . . .

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

„Blaznost," se je oglasil slednjič doktor Strmin in se je hotel razgledati okrog sebe. Toda — kakor se je okrenil, je zadel z glavo ob streho in steno šotora, tako da se je zamajal tabor in so vsi ostali prijeli za puške — stebrovje, da se ne bi zgrudila prijetna domačija nanje.

„Brezumje — to je najvišja modrost in umetnost na svetu," je menil profesor Stenkovič.

„In ženska!"

Linar je izrekel in je tlesknil z jezikom.

Nekaj je zasekalo mednje. Doktor Strmin je namršil obrvi in njegov bledi obraz so razrezale gube jedkega zaničevanja, da je bil podoben malce ponesrečeno kopirani opici. Ali kakor je padla beseda, je bil jez odprt in slika je vrela za sliko: bujne grudi, lasje kakor valujoča svila, vroča in strastna je stala ženska v njihovi sredi.

„Tod je deklet, hej — pravijo," je zamežiknil geodet polteno in je pil.

Strminu so vztrepetavale mišice na obrazu. Pod oči sta legli dve višnjevi kačici.

„Igrajmo!"

„Kaj," se je oglasil Zakrajnik.

„Tarok — ali karkoli že," je odvrnil doktor s stisnjenim glasom.

„Saj tako ni nič, ko imaš ti službo," je menil Stenkovič proti Strminu. „Vsak hip te lahko pokličejo — potem imamo z igro samo nevoljo."

Dokončal je šivanje in je skrbno spravil šivanko in nit.

„Je res," je menil geodet in je z dolgim požirkom potrdil izgovorjeno.

„Glavno je, da mine čas," je vrgel doktor rezko.

Linar je prikimal in je postregel s cigaretami.

„Takole skrbe za človeka dekleta," je pripomnil z veliko samozavestjo.

V dalji so grmeli topovi in od časa do časa je zabučalo, da se je stresla razjarjena zemlja. Iz višine je bilo čuti brnenje aeroplanov in tupatam so zapele strojne puške v zračnem boju. Dan se je nagibal na pozno popoldne in v dolino je legala megla.

„Bereitschaft," je zaklical nekdo iz hiše, kjer so prebivali častniki.

„Za vraga," se je zganil Strmin in je zlezel po možnosti urno iz šotora.

„Bo menda skrajšan naš počitek," je menil Linar nekam plaho.

„Je itak vseeno! Kdor pogine danes, mu ni treba tega storiti jutri," je pogledal Zakrajnik iz šotora.

„Čuden človek, ta doktor," je pripomnil telefonist.

Stenkovič je skomizgnil z rameni:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

„Pač živci!“

„A, vraga! Babe, babe — pa ne živci,“ se je zasmejal geodet in je prekrižal nogi po mohamedanskem načinu. Linar je odprl usta in tudi profesor se je okrenil pozorno.

„V Bovcu je imel svoj čas dekle. Ko smo bili na Raveljniku, mi je vedno razkazoval kraje svojih spominov.“

„Neverjetno,“ se je čudil Linar.

„Ah, v tem človeku je sentimentalnosti na metre in vatle,“ je zamahnil geodet z roko.

„Pravzaprav zanimivo,“ se je navdušil Stenkovič.

„Prekleta zanimivost taka,“ je branil Zakrajnik z grohotom.

„Vendar! Pogledati mu v dušo in zdraviti,“ je silil profesor svoje.

„Boš zdravil — vraga, ko je pa dekle vlačuga!“

Geodet je segel po pijači in je pokimal z glavo:

„No, zdravi — če znaš!“

Stenkovič je zamrmral in je nestrpno stikal s palcem in kazalcem desnice po bradi.

„Stvar ni tako enostavna. —“

„Ah, beži,“ je oporekal geodet z nasmeškom. „Govoriš kakor doma v svojem kabinetu! Stvar je kakor na dlani: Vojna je prišla, pestrost, razburjenje, novost in negotovost! To so vse reči, ki silijo žensko k radodarnosti. Radodarnost kažejo v ljubezni; ljubezni pa išče človek, kadar nosi uniformo. — Saj veš sam, kako in kaj! Počasi preide zmota v navado in potem v potrebo . . .“

„Kod pa hodi deklina?“ je hotel utešiti Linar radovednost.

Tedaj se je vrnil Strmin in Zakrajnik je odgovoril samo z nemo kretnjo, da ne ve.

„Major Schütz nabira po rezervi ljudi, ki se javijo prostovoljno za nek napad v bovški kotlini.“

„In —“ so hoteli zvedeti vsi trije hkratu.

„Javil sem se,“ je pojasnil doktor kratko in je odložil pas z municijo.

„Ti,“ se je čudil Stenkovič.

Zakrajnik je udaril z roko po kolenu:

„To je bedasto!“

„Bah —“ je odrezal Strmin. „Dajmo za slovo! Tarok!“

„Kdor prvi srečno igra pagata, mu jaz preskrbim dobitek,“ je ponudil Linar.

„Kaj vrednega?“ je vprašal geodet.

„Izvrstno!“

„Velja,“ je potrdil doktor z nasmeškom.

„Se jih je javilo mnogo?“ je poizvedoval profesor, medtem ko je Zakrajnik delil karte.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

„Okrog sto ljudi pri treh stotnijah. Vas sploh nisem hotel klicati, ker se mi je zdelo, da ne pojdete blizu. Sicer je pa še čas," je rekel in urejeval pravnik karte.

„Greste še danes?"

„Ob eni po polnoči —"

Začela se je igra, nema pozorna in strastna. Nihče ni izpregovoril nepotrebne besede in z vseh obrazov se je odražala nervozna napetost.

„Ultimo," je napovedal Stenkovič. Ko pa je šlo h koncu, je začel nervozno mencati po pisanih listih. A kakor se je trudil, je bilo zaman! Pri predzadnjem listu mu je doktor izbil pagata. Dalje in dalje je šlo, eden in drugi je poizkusil svojo srečo, a izpodleteto je vsakemu. Naposled je napovedal Strmin.

„Saj ga itak izgubiš," je pripomnil Stenkovič, „torej: kontra!"

„Doktor je preštel karte in je pogledal preko njih:

„Re!"

Zopet so igrali in zopet ni bilo čuti drugega kakor tiho drzanje kart. In kakor so ga lovili — ujeli ga niso!

„Imaš živce kakor jeklena žica," je pripomnil profesor, ko je poravnaval račun.

„Zdaj pa dobitek," se je prezirno nasmehnil Strmin.

„Prosim," je ponudil Linar in je izlezel iz šotora. „Kar za menoj, gospodje!"

Šlo je na večer. Zrak je bil prijetno oster in pokanje je nekam zamrlo. Z gora so drveli hudourniki. Tupatam so stali pripravljeni vojaki in delavci, da poneso v gore tovarišem potrebnih stvari. Mršavi konji, mule, osli in sanitetni psi so čakali tovorov.

„Kam gremo pravzaprav," se je zamajal Zakrajnik.

„Menda je glupo," je obstal tudi Strmin.

„Prosim, gospoda, bilo je sprejeto," se je zagovarjal Linar in je silil dalje.

„Naj bo, ker je morda nocoj — zadnji večer," se je udal pravnik.

Za tem so šli skozi vas in še dalje po strmi poti, dokler niso prišli do samotne, a lične koče tik ob gorskem potoku. Linar je potrkal in ženska srednjih let je prišla odpirat. Roke in obraz so izdajale nekdanjo tovarniško delavko, zdaj pa je zamenila svoj poklic za vojaško perico. Poleg tega je imela vrsto postranskih poslov in vojaštvo se je rado shajalo pri njej.

„Bo kaj pijače, Lena," je naročil telefonist.

Šli so v nizko, čedno sobo in Lena jih je pogostila s kuretino in z vinom.

„Ta gospod," je pokazal Linar na Strmina, „pojde nocoj nad Laha."

„Ženska je pokimala:

„Potem pa že."

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

„Dobitek ni baš napačen," je pripomnil Stenkovič smehljaje.

„Je šele začetek."

Linar se je muzal in je silil k pitju:

„Za boj je treba zdravja in poguma v srcu!"

„Na, da poplakneš spomine," je ponudil geodet Strminu kupo.

Doktor je zvrnil in prvi hip ni rekel ničesar, Vino je prizvalo pesem — tople misli so silile v glavo in so se križale po njej. Kakor stajan sneg je padala skorja z ljudi in pravnik je začel govoriti, da mu skoro ni bilo več mogoče seči v besedo.

„Na zdravje vsem ljubicam!"

Široko se je zasmejal, a roka se mu je tresla in obraz je bil bled kakor alabaster. S silo prikrojeni cinizem se je umaknil nerazločni bolesti spominov. In doktor je govoril o Bovcu in o gajih, kjer caruje poleti lepota kakor v paradižu. Mah se razgrinja v senci in vsak korak zagluši na tej sveži preprogi.

„Pusti, pusti," ga je hotel zastaviti Zakrajnik, toda Strmin je ril dalje v svoje zaklenjeno carstvo.

„Lastna mati ga ne bi spoznala," je razložil profesor motno in je izkušal premotriti položaj. Vse misli pa so bile tako obtežene, da ni mogel reči drugega kakor:

„Pravzaprav je to tudi vojna."

S pijanostjo je rastla veselost, pomešana z medlo sentimentalnostjo.

„Zdaj pa dobitek," je pomignil Linar Leni in ženska je odšla. Ostali so preslišali. Vsedrugod so hodile njihove misli.

V sobo je legel mrak. Ker prebivalstvo ni smelo imeti luči, so ostali v temi. Komaj je bilo mogoče razločiti posamezne postave.

Tedaj se je vrnila Lena in ž njo dvoje deklet. Dvoje jasnih, komaj za spoznanje zatemnelih glasov je zavalovilo v sobo in vso družbo je prešinilo veselje kakor skrivnostno razodetje. Ko je Linar odločil doktorju dar, se ga Strmin ni branil. Objel je dekle okrog pasu in je zaukal kakor fant, kadar gre ponoči vasovat. Lena je bila edina, ki je opazila, kdaj je dvojica izginila iz sobe . . .

V Strminu je divjalo. Bolest je razbičala kri, je razpalila misli in je naposled zamrla sama v svoji gorjuposti. Kakor pogorišče je bila duša in edino strast je še dobila prostora v njej. Hipi so bežali — divje vrvenje — kakor zbesnel pustni ples . . . Vse je umrlo, vse je molčalo, le dvoje teles je žehtelo v vročini.

Doktor Strmin je nažgal cigareto in je stopil na plano. Za njim je prišla družica. Iz navade mu je pogladila lase, mu je ovila desnico okrog vratu in ga je hotela poljubiti. Tedaj se je pravnik zdrznil in je zarjul:

„Ti!"

Dekle je vztrepetalo kakor šiba na vodi:

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije

Albreht, Ivan (Ivan, Albrecht.). V rezervi. 1918, Ljubljanski zvon

„Frane!“

Vrglo se mu je okrog vratu, a on ga je odrinil z vso silo, da se je opoteklo proti potoku. Bledejši od mrliča je stopil v kočo.

„Se je vrnilo zdravje,“ ga je sprejel Linar,

Strmin je pokimal in se je zagrohotal, da je zarohnelo v sobi kakor krik blaznika.

Linar je plačal in vsi so se poslovili. Ko so šli mimo potoka, se je ustavil Stenkovič:

„Kaj pa je to belega v vodi?“

„Mogoče se je kdo ponesrečil,“ je rekel Zakrajnik in hotel bliže, da bi pogledal. Strmin pa je zbral poslednje svoje sile in ga je potegnil za seboj.

„Ah, kaj boš! Sneg z gora!“

Kakor je izrekel, se je zgrudil brez glasu.

„Vode,“ je zaukazal geodet.

Linar je pohitel k potoku in je zajel s kapo vodo. Pri tem je zadel ob nekaj mehkega in mrzlega.

„Za božjo voljo — ženska!“

Tekel je z vodo h geodetu, toda Strminovo telo je bilo brez življenja. V potoku pa je spoznal Zakrajnik — doktorjevo mrtvo ljubico — — —

Igo Gruden:

Grem skozi noč . . .

Grem skozi noč, ki nad polji počiva
v medlo-sanjavem odsevu neba:
zvezda pri zvezdi nad njo trepeta
in za obzorjem se mesec še skriva.

Grem skozi noč, skozi mlačno tihoto,
slišim glasove, ki spijo po dnevu,
slišim življenje v zamolklem odmevu,
slišim vso trudno-sopečo samoto.

Grem skozi noč in ti si pri meni . . .
in vse okrožje je ptiček le plah,
ki trepeta v mojih gorkih rokàh:
grem skozi noč — in sladko je meni.

dLib.si Digitalna knjižnica Slovenije